

3. Karta kredytowa w portfelu nowoczesnej kobiety, *Specjalny raport Acxiom Polska i Open Finance*. – Warszawa 2007, za: http://www.acxiom.pl/quick_links/Raporty_Rynkowe/2007/24_05_07_Karty_kredytowe_kobiety/index.html. 4. http://www.acxiom.pl/quick_links/Aktualnosci/2005/29_07_05_Segmentacja_FMCG/index.html. 5. http://www.acxiom.pl/quick_links/Raporty_Rynkowe/2005/07_03_05_Kobiety/ 6. <http://www.gemius.pl/pl/aktualnosci/2008-05-28/01> 7. Gemius SA, “E-commerce w Polsce”, czerwiec 2008, za: http://www.acxiom.pl/quick_links/Raporty_Rynkowe/2005/07_03_05_Kobiety/ 8. <http://manager.money.pl/news/artukul/polki;lubia;wydawac;pieniadze;w;sieci,190,0,345278.html>. 9. <http://www.pentor.pl/16633.xml>. 10. Nowalska D. *Rekonstrukcja wzorów zachowań konsumpcyjnych wśród kobiet na przykładzie województwa śląskiego*. – Katowice: Uniwersytet Śląski, 2007. – S. 152, rozprawa doktorska, za: <http://www.sbc.org.pl/Content/4452/doktorat2693.pdf>.

УДК 338.24.1

О.І. Дриль

Національний університет “Львівська політехніка”

РОЗВИТОК РЕГІОНІВ У КОНЦЕПЦІЇ ВРІВНОВАЖЕНОГО РОЗВИТКУ

© Дриль О.І., 2009

Досліджено умови та чинники формування регіональної політики в контексті реалізації концепції врівноваженого (сталого розвитку). Обґрунтовано типову структуру інструментів впровадження концепції врівноваженого розвитку (стратегія – бюджет-просторова економіка) та парадигма foresight.

Explored terms and factors of forming of regional policy in the context of realization of conception of balanced (steady development). Grounded typical structure of instruments of introduction of conception of the balanced development (strategy is a byudzhnet-prostorova economy) ta paradigm of foresight.

Постановка проблеми

Інтеграція України в міжнародні економічні структури має на меті створити відповідні умови для участі країни в процесах економічної глобалізації і гармонійного входження України в систему глобального економічного регулювання, яке формують провідні світові організації, серед яких значне місце займає Світова організація торгівлі, котра за останні роки перетворилася на провідну міжнародну організацію, значно розширивши сферу своєю регулюючої діяльності.

Отримання членства в СОТ дає змогу Україні реформувати торговий режим, впровадити стабільні і прозорі правила ведення бізнесу, полегшений доступ на світові ринки, мінімізацію витрат і скорочення ризиків. Вступаючи в Світову організацію торгівлі, Україна здобуває право брати участь в багатосторонніх торгових переговорах і відстоювати свої позиції. Але також вступ в СОТ призводить до активізації деяких негативних факторів, серед яких зростання впливу світової кон'юнктури на економіку України [2, с. 57–59].

Як відомо, якість життя в Східній Європі дещо відрізняється від рівня в Західній Європі, що породжує безліч проблем на шляху до соціальної єдності. Тому в Європейському Союзі спрямовуються зусилля на створення економічних стимулів, забезпечення розвитку неконкурентоспроможних регіонів, налагодження міжнародних зв'язків, що своєю чергою призводить до розширення міжнародного співробітництва поза межі Європейського Союзу [1, с. 68]. Зокрема в політиці просторового розвитку на загальноєвропейському рівні, що здійснюється Європейським Союзом, Радою Європи та Комітетом Європи, центральне місце серед яких належить Генеральній дирекції “Регіональна політика”. Очевидно, що це не може оминати Україну, сусіда ЄС, передусім щодо зв'язків та впливу на прикордонні регіони.

Дослідження розвитку прикордонних регіонів є актуальною проблемою сьогодні, зважаючи на розширення та поглиблення євроінтеграційного процесу. В Європейській Хартії зазначено, що саме ці території потребують поживлення співпраці між країнами, оскільки саме в них найбільше відчутні відмінності, контрасти тощо. Прикордонні регіони завдяки своєму положенню сприяють активізації співпраці з такими самими територіями сусідніх держав. В ідеалі ці регіони повинні розглядатися як вільні регіони, а не прикордонні лінії [1, с.70].

Транскордонне співробітництво займає центральне місце і в зовнішній політиці держави. Плануючи і розробляючи стратегії зовнішньої політики, держави не обмежуються лише одним із видів міжнародного співробітництва, зокрема економічного, політичного, військового, соціального, а реалізують комплексний підхід, виділяючи для себе, з якими країнами чи блоком країн і в якому напрямку їхня співпраця буде найбільш плідною і принесе істотні результати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Будь-який регіон може бути привабливим для бізнесу, проживання, відпочинку, і має змогу забезпечити досягнення поставленої мети в певний проміжок часу і за відповідні кошти. Власне часові та витратні параметри розвитку регіону є предметом відповідної регіональної політики. Розвиток економіки регіону відбувається під дією деяких факторів, одні з яких позитивно впливають на розвиток економіки регіону, інші навпаки – негативно, що своєю чергою може призводити до кризових ситуацій.

Проблемі формування та реалізації регіональної політики присвячені роботи науковців Інституту Регіональних досліджень НАНУ (м. Львів) [11], дисертаційні дослідження Н.В. Павліхи [1], Н.А. Мікули [4], В.І. Дубницького [2], В.І. Павлова [9]. Необхідно підкреслити ґрунтовні дослідження регіональної політики проф. З.В. Герасимчук щодо забезпечення сталого розвитку. Водночас, треба констатувати наявність певного розриву в дослідженнях регіональної політики, регіонального співробітництва між регіоном та господарюючим суб'єктом. Прискорення процесів інтеграції у світовій системі призводить до необхідності підприємствам розширювати сфери діяльності і виходити на міжнародні ринки. Формуванню механізмів інтернаціоналізації (міжнародизації) повинно передувати визначення мотивів розширення за межі країни. Виходячи на світові ринки, підприємства керуються певними мотивами, зокрема такими, як наведено в табл. 1. Ці дані були отримані шляхом анкетування керівників вищих ланок управління підприємств Західного регіону, які працюють з іноземними партнерами. Підводячи підсумки, можемо відзначити, що для України мотиви виходу на міжнародні ринки дещо контрастують порівняно з підприємствами розвинутих країн [3, с. 28–35].

Таблиця 1

Мотиви інтернаціоналізації вітчизняних підприємств

№	Мотив	% підприємств
1	Стагнація на внутрішньому ринку	72
2	Неспроможність самостійно подолати проблеми	69
3	Наявність невикористаних виробничих потужностей	52
4	Олігополізація внутрішнього ринку	37
5	Кращий інвестиційний клімат за кордоном	29
6	Посилення обмежень на існуючих ринках за кордоном	18

Джерело: [3, с. 34].

Загалом міжнародне співробітництво регіонів може здійснюватися як міжтериторіальне, міжрегіональне та транскордонне. У Конвенції транскордонне співробітництво визначається як "...будь-які спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними общинами або властями, що знаходяться під юрисдикцією двох або декількох договірних сторін, а також укладання з цією метою будь-яких необхідних угод або досягнення

домовленостей”. У цьому ж документі уточнюються поняття: територіальні общини або органи влади як... “громади або органи, які здійснюють місцеві та регіональні функції та визнаються як такі внутрішнім законодавством кожної держави” [4, с. 11–12].

Найвагоміший досвід міжнародного співробітництва регіонів було отримано в сфері транскордонного співробітництва.[4, с. 17; 5, с. 25]. Цьому сприяли деякі причини, головна з яких – мотивація переборення природних “швів”. За сучасних умов розширення процесів глобалізації зростає роль транскордонного співробітництва (ТКС) регіонів та відкриваються нові можливості для активізації господарської діяльності на периферійних територіях й підвищення їх конкурентоспроможності. Україна також включилася в процес розвитку транскордонного співробітництва, зокрема, у його найвищій організаційній формі– єврорегіонів. Були створені “Карпатський єврорегіон”, єврорегіони “Буг”, “Нижній Дунай”, “Верхній Прут”, “Дніпро” та “Слобожанщина”. Цей процес триває – готуються проекти щодо створення єврорегіонів – “Дністер” (Вінницька та Одеська обл., Молдова), “Сян” (Львівська обл., Підкарпатське воєводство Польщі), “Земплін” (Закарпатська обл., Кошицький край Словаччини), “Ярославна” (Сумська обл., Курська обл. Росії). Транскордонне співробітництво та співпраця в межах єврорегіонів сприяє розвитку інтеграційних процесів у культурній, освітній, економічній, комунікаційній та інших сферах, має властивість прискорювати процеси вирівнювання якості життя населення прикордонних територій, приводити її до середньоєвропейського рівня та сприяти досягненню вільному переміщенню товарів, послуг, капіталів і людей через кордон [5, с. 6–7]. Водночас, посилення транскордонного співробітництва не дає однозначної чіткої відповіді, чи сприяє це реалізації концепції сталого розвитку як мети вищого порядку.

Цілі статті

Дослідити умови транскордонного співробітництва в контексті концепції сталого (врівноваженого) розвитку країни.

Виклад основного матеріалу

Концепція регіонального розвитку в Україні перебуває під впливом принаймні трьох груп чинників, а саме: чинники, що домінують в стратегії врівноваженого (сталого) розвитку, чинники, що враховують потреби інтеграції в масштабах Європи і власне регіональні особливості, які характеризують той чи інший регіон. Перша група чинників інтегрує певною мірою різнонапрямлені цілі, зокрема економічні, соціальні, політичні, економічні. Погодження зазначених цілей має відбуватися в контексті встановлення рівноваги між економічним розвитком та динамікою змін природного середовища, свободою, субсидіарністю і солідарністю.

За регіональним підходом під регіональним розвитком потрібно розуміти зростання регіонального економічного потенціалу, покращання конкурентоспроможності регіону та зростання якості життя його мешканців. Водночас, поза увагою залишається вплив цього розвитку на середовище тепер і в майбутньому. Гармонізація цілей в процесі забезпечення врівноваженого (сталого) розвитку ґрунтується на дефініції врівноваженого розвитку, прийняті у 1987 р. під головуванням тодішнього прем'єра Норвегії Г.Х. Брунтланда: “Врівноважений розвиток – це такий розвиток, який заспокоює потреби сучасності, не відбираючи майбутнім поколінням здатності до заспокоєння їх власних потреб”.

Аналіз іноземної літератури дає змогу виокремити три підходи до дефініції, яка належить до розвитку регіонів [6], а саме:

1. Врівноважений регіональний розвиток (sustainable regional development), сутністю якого є протидія надмірним і необґрунтованим міжрегіональним диференціаціям, а також прямування до врівноваження регіонів та оптимізації використання засобів.

2. Врівноважений розвиток (sustainable development) – це суспільно-економічний розвиток, який зберігає ознаки стійкості у довгому періоді, не діє руйнівно на оточення. Врівноважений розвиток є скоріше новою категорією суспільно-господарського розвитку. Сама ідея генерування розвитку регіону існує значно довше у багатьох теоріях. До таких, що найчастіше наводяться, належать теорії: локалізації, поляризованого розвитку, інтегрованого розвитку, екорозвитку [7].

3. Екорозвиток (ecodevelopment) ототожнюється з врівноваженим розвитком, однак є вужчим терміном. Ця модель є синонімом безпечного суспільно-господарського розвитку, гарантує виживання і розвиток нинішнім, а також майбутнім поколінням через запобігання, мінімізацію або повне виключення змін і збитків, зумовлених діяльністю людини.

Динамічне представлення загальної рівноваги називається врівноваженим зростанням. Та проте не всі науковці погоджуються з тим, що існує концепція врівноваженого розвитку. Вони стверджують, що це визначення містить внутрішню суперечність, оскільки сутністю розвитку є відсутність рівноваги, нерегулярність на цій території, а вирівнювання взаємних диспропорцій може відбуватися лише через трансфер його ефектів на інші території. Звідси назва “теорія врівноваженого розвитку” є реакцією на такий спосіб діяльності. Для прикладу в Польщі врівноважений розвиток з 1997 року є конституційним принципом. Республіка Польща “забезпечує захист середовища, керуючись принципом врівноваженого розвитку”, стверджується у статті 5 Конституції. Натомість у законі “Право захисту середовища врівноважений розвиток трактується як “такий суспільно-господарський розвиток, в якому настає процес інтегрування політичних, господарських і суспільних дій з дотриманням природної рівноваги, а також тривалості основних природничих процесів, з метою гарантування можливостей заспокоєння основних потреб окремих суспільств або громадян як сучасного покоління, так і майбутніх поколінь” [8].

На основі узагальнення досвіду для реалізації гармонізованих цілей врівноваженого регіону необхідно забезпечити комплексність інструментальної бази концепції сталого розвитку, серед яких визначальне місце займають: стратегія, бюджет, передумови та плану просторового розвитку (табл. 2).

Таблиця 2

**Комплексні інструменти впровадження концепції
врівноваженого розвитку регіону (область, район, селищна рада)**

Характеристика	Інструмент			
	Стратегія	Бюджет	Дослідження передумов	Місцевий план просторового господарювання
Сутність	Перспективний план досягнення цілей	Підстава фінансового господарства	Ескіз призначення місцевості у сільській раді	Комплексне формування простору
Горизонт часу	Багаторічна	річний	багаторічні	багаторічні
Характер	Ухвалюється добровільно	Ухвалюється обов’язково	Ухвалюється обов’язково	Ухвалюється обов’язково
Фактичний стан	?	Існує з 2010 року	?	Не існує
Діапазон впливу	До селищної ради	До селищної ради	До селищної ради	Окремі сфери
Вплив на жителів	опосередкований	опосередкований	опосередкований	безпосередній
Можливість формування жителями	велика	мала	мала	середня

Джерело: розробка автора на основі [8]

Очевидно, що домінуюча на сучасному етапі у розвинутих країнах світу концепція економіки, що ґрунтується на знаннях, не може не позначитися на регіональному рівні. З цією метою світовий досвід репрезентує парадигму foresight, дефініція якої прийнята Європейською комісією: “це незалежний, інтерактивний і систематичний процес, створюваний колективними і інтердисциплінарними методами. Foresight служить дослідженню питань, які стосуються сьогодення і майбутнього, та з одного боку, розглядає їх в цілісних, системних рамках, а з іншого відноситься до сьогодення”.

На основі цього визначення можна виокремити дефініцію регіонального foresight як організовану множину дій автономного створення, бачення і стратегічного планування, які дають змогу регіонам розробити власну стратегію довгострокового розвитку. Foresight є ключовим

елементом створення стратегій довгострокового розвитку, становить придатний інструмент, який погоджує економічні, суспільні і екологічні цілі різних учасників у регіоні, дозволяє дослідити рівновагу у регіоні, її значення, дає змогу її учасникам збагнути зміни, які необхідні для розвитку регіону і показує їх наслідки. У 2000 році у Польщі була запущена Національна Програма Foresight, очікувані результати якої полягають у:

- скеруванні розвитку досліджень і технологій у галузь, що гарантує розвиток у перспективі;
- раціоналізації витрат, отриманих з громадських засобів;
- створенні суспільних дебатів;
- забезпеченні культури побудови майбутнього.

Власне ці результати створюють необхідні умови для розвитку економіки і покращання умов проживання у Польщі, не оминаючи інших цілей врівноваженого розвитку та акцентуючи увагу на таких стратегічних сферах, як здоров'я і життя, врівноважений розвиток, інформаційні технології, безпека.

Висновки і перспективи подальших досліджень

1. Дослідження результатів наукових досліджень щодо формування регіональної політики дозволяє виокремити принаймні три “розриви” в теорії:
 - між розвитком регіонів та розвитком більшої системи (країни) – “верхній розрив”;
 - між розвитком регіонів та розвитком господарюючих суб’єктів регіону – “нижній розрив”;
 - між економічним розвитком регіонів та їх врівноваженим розвитком – “концептуальний розрив”.
2. Ідентифіковані теоретичні “розриви” актуалізують пошук механізмів гармонізації різнонаправлених цілей господарюючих суб’єктів, регіонів, держави, суспільства у вимірі майбутнього, що вимагає адаптації концепції врівноваженого розвитку до умов регіону, області та його нижніх рівнів (району, селищної ради).
3. Вимагають подальших досліджень інструменти реалізації регіональної політики сталого розвитку (стратегія, бюджет, план просторового розвитку тощо) та їх імплементація в особливих умовах, зокрема транскордонного співробітництва регіонів.

1. Павліха Н.В. *Управління сталим розвитком просторових систем: теорія, методологія, досвід: Монографія.* – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2006. – 380 с. 2. *Международное сотрудничество: евроинтеграция и евроатлантическая интеграция: Учеб. пособие / В.И. Дубницький, В.Ю. Паршакова, О.А. Зеркаль, Е.В. Беликова, И.В. Михайлик, С.А. Тарасюк; Под общ. ред. проф. В.И. Дубницкого.* – Донецьк: ООО “Юго-Восток, Лтд”, 2007. – 437 с. 3. Коломієць І.Ф. *Управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства в процесі його інтернаціоналізації: монографія/ Інститут регіональних досліджень НАН України.* – Львів, 2004. – 247 с. 4. Мікула Н. *Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: Монографія.*– Львів: ІРД НАН України, 2004. – 395 с. 5. Беленький П.Ю., Мікула Н.А., Матвєєв Є.Є. *Конкурентність на транскордонних ринках.*– Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2005. – 214 с. 6. Kozak M., Pyszkowski A., Szewczyk R., *Słownik rozwoju regionalnego.* – Warszawa: PARP, 2001. – S. 10, 46, 56. 7. Sekula A., *Zrównoważony rozwój w świetle kompetencji władz gminy, Marketing w rozwoju regionu, Praca zbiorowa pod redakcją Karwowskiego J., Wyd. Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2009.* 8. Elżbieta Strzelecka, *Paradygmaty rozwoju zrównoważonego regionów, Szczyrsk, Materiały konferencyjne (CD), 2005.* 9. Павлов В.І. *Політика регіонального розвитку в умовах ринкової трансформації. Монографія.* – Луцьк. Надстир’я, 2000. – 580 с. 10. Герасимчук З.В. *Регіональна політика сталого розвитку: теорія, методологія, практика: Монографія.* – Луцьк. Надстир’я, 2008. – 528 с. 11. Долишній М.І. *Актуальні завдання регіональної політики України в сучасних умовах // Регіональна економіка.* – № 3. - С. 16–33.